

UNELE PROBLEME DE DIALECTOLOGIE ȘI GEOGRAFIE LINGVISTICĂ

DE

ACAD. E. PETROVICI

Nici o limbă nu este vorbită la fel pe întreg teritoriul pe care este răspîndită; orice limbă prezintă, de la o regiune la alta, deosebiri mai mici sau mai mari în pronunțare, în gramatică și în lexic. Aceste varietăți locale, aceste ramificații teritoriale ale limbii unui popor sau a unei națiuni se numesc graiuri locale sau dialecte teritoriale (de la cuvîntul grecesc *διάλεκτος* «convorbire, limbaj, fel de a vorbi, fel de a vorbi al unei regiuni, grai»). Acea ramură a lingvisticii care se ocupă cu studiul graiurilor populare, al dialectelor locale (teritoriale) se numește dialectologie.

De dialectele teritoriale trebuie deosebite dialectele «de clasă». Acestea se disting de limba întregului popor, de limba națională, prin termeni specifici și prin expresii specifice. Mai ales păturile exploatoare își creează astfel de dialecte «de clasă», de jargoane, de «limbi» de salon, pentru a se deosebi și prin aceasta de popor, de «vulg», pe care îl urăsc. Dar jargoanele acestea — cum ne învață I. V. Stalin, în lucrarea sa, de o însemnătate epocală pentru studiul limbii, «Marxismul și problemele lingvisticii» — nu au o structură gramaticală proprie, un fond principal lexical propriu, ci le-au împrumutat de la limba națională, pe cînd dialectele teritoriale au o structură gramaticală proprie și un fond principal lexical propriu și servesc masele populare pe un teritoriu oarecare¹.

Graiurile, dialectele teritoriale pot fi răspîndite pe teritorii mai mici sau mai întinse și pot să se deosebească mai mult sau mai puțin unul de altul. Acele varietăți teritoriale ale limbii naționale care se deosebesc numai puțin unele de

¹ I. V. Stalin, *Marxismul și problemele lingvisticii*, Ed. P.M.R., 1950, p. 14, 45.

altele și nu ocupă teritorii mai întinse se numesc graiuri locale sau teritoriale, constituind cele mai mici unități dialectale, vorbite câteodată pe un teritoriu foarte mic sau chiar într-un singur sat. Un grup de mai multe graiuri asemănătoare formează un dialect răspândit pe un teritoriu mai întins și care se deosebește mai mult de celelalte dialecte teritoriale ale aceleiași limbi. Se întrebuintează și termenul de subdialect. Subdialectul ocupă un loc intermediar între dialect și grai, mai puțin întins ca dialectul, dar mai întins ca graiul. Atît dialectele și subdialectele, cît și graiurile pot fi denumite cu termenul general de dialect, de aceea ramura lingvisticii care le studiază e numită dialectologie.

Noțiunile de grai, subdialect, dialect și limbă sînt noțiuni relative. Cît de mult trebuie să se deosebească un grai de altul ca să le numim dialecte și cît de mult trebuie să se deosebească un dialect de altul ca să le numim limbi deosebite depinde de împrejurările concrete istorice care au determinat dezvoltarea și răspîndirea unei limbi oarecare pe un teritoriu. Ceea ce în cazul unei limbi sau familii de limbi înrudite e considerat ca dialect, în cazul altei limbi sau altei familii de limbi înrudite trece drept o limbă aparte. Astfel graiurile și dialectele rusești se deosebesc foarte puțin unul de altul, vorbitorii acestor dialecte se înțeleg foarte ușor unul cu altul vorbind fiecare dialectul propriu, pe cînd dialectele limbii germane sau ale limbii italiene, sînt foarte deosebite unul de altul, iar vorbitorii acestor dialecte trebuie să recurgă la limba comună națională germană, respectiv italiană, ca să se înțeleagă între ei. În general limbile slave sînt foarte asemănătoare între ele. Unele limbi slave sînt tot atît de apropiate una de alta ca de exemplu dialectele italiene.

În ceea ce privește limba romînă, romanistica din țările apusene și de la noi consideră că cele patru varietăți ale romanicii orientale numite dacoromîna, aromîna, meglenoromîna, și istroromîna constituie patru dialecte ale aceleiași limbi, cu toate că vorbitorii acestor dialecte se înțeleg foarte greu între ei dacă își vorbește fiecare dialectul propriu. Printre cele nouă sau zece limbi romanice recunoscute de romanîști, cele patru dialecte romînești figurează ca o singură unitate. Romanistica sovietică este înclinată să considere cele patru dialecte romînești ca limbi deosebite. Să ne reamintim numai titlul articolului distinsului romanist din Leningrad V. F. Șișmarev, apărut în «Voprosi iazikoznania», 1952, fasc. I: «Limbile romanice ale Europei sud-estice și limba națională a R.S.S. Moldovenești».

Specialiștilor de lingvistică romanică și în primul rînd specialiștilor de lingvistică romînă le revine sarcina de a studia această problemă și de a se pune de acord dacă cele patru dialecte romanice din sud-estul Europei trebuie considerate ca limbi deosebite sau numai ca dialecte ale uneia și aceleiași limbi.

În cazul că admitem existența a patru limbi romanice orientale, atunci cele trei (sau patru) subdialecte ale dialectului dacoromîn trebuie considerate ca trei (sau patru) dialecte ale limbii romîne. Cele trei (sau patru) dialecte (sau subdialecte) ale limbii romîne (sau ale dialectului dacoromîn) sînt cel muntean,

cel moldovean, cel bănăţean şi, poate, şi cel crişean. Graiurile ardelenesti nu se grupează într-o unitate dialectală, ci cele de răsărit şi mieznoapte au trăsături comune cu dialectul moldovean, cele de miezăzi cu cel muntean, cele de apus cu cel crişean şi cele de miezăzi-apus cu cel bănăţean.

La rîndul lor dialectele (subdialectele) romîneşti (dacoromîne) se împart în numeroase graiuri. Astfel de cel muntean ţin: graiul muntean propriu-zis, cel oltean, cel ardelean de sud şi cel dobrogean.

Împărţirea aceasta dialectală a teritoriului limbii romîne poate fi discutată. Într-adevăr, dialectologii au constatat că între diferitele graiuri şi dialecte nu există graniţe precise. Teritoriile pe care sînt răspîndite anumite fenomene dialectale pot fi separate prin linii care reprezintă limitele cutărui sau cutărui fenomen, numite linii de isoglosă. Dar liniile de isoglosă corespunzătoare diferitelor fenomene dialectale nu coincid, nu se suprapun decît în foarte rare cazuri. Constatarea aceasta este valabilă şi în ceea ce priveşte graiurile limbii romîne.

Relaţiile dintre dialecte şi limba unui popor nu sînt aşadar aceleaşi, cînd e vorba de limbi (sau de familii de limbi) diferite. Ele sînt de asemenea foarte variate de la o epocă istorică la alta, de la o orînduire socială la alta. În orînduirea gentilică, în care un popor care vorbea o limbă era constituit din ginţi şi triburi, limba poporului era reprezentată prin graiurile diferitelor ginţi şi prin dialectele diferitelor triburi. Fiecare trib îşi avea dialectul propriu, deosebit de acela al triburilor vecine înrudite, cum a arătat F. Engels în « Originea familiei, a proprietăţii private şi a statului » în legătură cu triburile indienilor din America de nord. Cînd, în urma creşterii, un trib se scinda în două, cele două triburi surori, răspîndindu-se în direcţii diferite şi ocupînd teritorii întinse, şi dialectul unic cu timpul se diferenţia în două dialecte, deoarece schimbările intervenite în graiul fiecăruia dintre cele două triburi nu erau şi nu puteau fi identice. Dacă cele două triburi surori s-au aşezat departe unul de altul, astfel încît n-au mai avut nici un contact între ele, cele două dialecte s-au dezvoltat cu timpul în limbi diferite. Diferenţierea aceasta a unei limbi în graiuri şi dialecte deosebite, care cu timpul devin limbi pe măsură ce se înmulţesc prin scindare ginţile şi triburile vorbind aceleaşi limbi, caracterizează epoca orînduirii gentilice. Prin acest proces de diferenţiere au luat naştere, dintr-o singură limbă de bază, numeroasele limbi ale familiei limbilor indo-europene vorbite de triburi care au roit pe un teritoriu foarte întins în Europa, Iran şi India. Numai în rare cazuri, cînd două triburi slăbite hotărâsc să se contopească într-un singur trib, se întîmplă procesul contrar, al nivelării deosebirilor dialectale dintre cele două dialecte ale triburilor contopite. De asemenea şi în interiorul unei federaţii a triburilor s-a întîmplat o oarecare ştergere a deosebirilor dialectale. De obicei însă în aceste federaţii de triburi a fost numai încetinit procesul de diferenţiere dintre dialecte.

Cu apariția statului sclavagist și feudal, cazurile de integrare a dialectelor s-au înmulțit, deoarece în interiorul unui stat se simțea nevoia unei limbi unice, mai ales după apariția scrisului. În statul sclavagist, dar și în cel feudal și capitalist, fenomenul cel mai obișnuit însă este dispariția dialectelor unor triburi înrudite și a limbilor popoarelor subjugate și înlocuirea acestor limbi prin limba cuceritorilor. Însă îndată ce unitatea de stat era sfărâmată, după prăbușirea statelor sclavagiste sau în urma fărâmițării feudale, procesul de diferențiere reîncepea. Apăreau din nou dialecte care cu timpul deveneau limbi. Astfel, în imperiul roman, limba cuceritorilor, cea latină, a înlocuit întâi dialectele italice înrudite, apoi aproape toate celelalte limbi vorbite pe întinsul teritoriului imperiului. După prăbușirea statului sclavagist roman, în fostele provincii ale imperiului au apărut dialecte romanice și mai târziu limbile romanice. De asemenea limba unică rusă a statului feudal kievian se diferențiază în dialecte pe măsură ce teritoriul se fărâmițează în stătulețe sau semistătulețe feudale (în interiorul acestor stătulețe are loc însă un proces de nivelare a diferențelor dialectale), iar după separarea fostelor teritorii rusești în urma invaziilor mongole și a cotozirii lituaniene și polone iau naștere cele trei limbi naționale surori slave-răsăritene, rusa contemporană, ucraineana și bielorusa, fiecare cu dialectele și graiurile ei teritoriale.

În statul național burghez, procesul obișnuit este acela de integrare a dialectelor care tot mai mult sînt influențate de limba națională, de limba literară, influențînd și ele, la rîndul lor, limba națională, care are de obicei la bază unul dintre dialectele teritoriale ale limbii respective.

Dialectele și graiurile locale se varsă așadar într-un ritm mai rapid sau mai lent în limba națională. Dacă însă un popor cu o limbă unică se dezagregă în fracțiuni care nu se grupează, din anumite motive istorice, în state capitaliste naționale ci se constituie în națiuni diferite, atunci graiurile teritoriale vorbite de aceste națiuni vorbind graiuri apropiate pot să se dezvolte în limbi literare naționale independente, cum a arătat I. V. Stalin în lucrarea sa « Marxismul și problemele lingvisticii »¹. I. V. Stalin aduce exemplul limbii mongole. Exemple asemănătoare pot fi găsite și în alte părți. Astfel graiurile olandeze nu sînt mai îndepărtate de graiurile germane decît acestea între ele. Ele totuși au constituit baza nu numai a limbii literare olandeze, ci și a limbii literare flamande, foarte apropiată de olandeză, limba literară a națiunii flamande din Belgia, precum și a limbii literare a națiunii bure, de origine olandeză, din Africa de sud. Deosebiriile dintre limbile literare olandeză, flamandă și bură a națiunilor olandeză, flamandă și bură nu sînt mai mari decît acelea dintre limba literară romînă și limba literară moldovenească, constituită pe baza graiurilor centrale moldovenești din R.S.S. Moldovenească. Așadar și cazul limbii romînești și al limbii moldovenești este un bun exemplu pentru a ilustra cum două dia-

¹ I. V. Stalin, lucr. cit., p. 45—46.

lecte apropiate devin în mod paralel limbi literare naționale deosebite, fără ca prin aceasta fiecare din ele să primească un fond principal de cuvinte deosebit și o structură gramaticală deosebită, cum a arătat romanistul sovietic V. F. Șișmarev¹. (De altfel sînt cazuri cînd două sau chiar mai multe națiuni au o singură limbă literară națională, ca de exemplu națiunile engleză, americană (din S.U.A.), canadiană și, în mare măsură, națiunea irlandeză).

Care e soarta dialectelor teritoriale în statul socialist? Procesul de integrare, de vărsare a dialectelor în limba națională, foarte lent în statul capitalist, se accelerează datorită ridicării nivelului cultural al maselor populare și datorită participării active a întregului popor la viața de stat, la lupta politică pentru victoria idealurilor clasei muncitoare, la munca însuflețită a marilor construcții ale socialismului.

Așadar graiurile și dialectele teritoriale sînt sortite să se verse în limba comună națională literară. Cu acest prilej, limba națională, ea însăși avînd la bază un grai sau mai multe graiuri teritoriale, primește din graiurile populare o seamă de cuvinte, de expresii frazeologice, de zicători, de întorsături de frază și de sufixe care o îmbogățesc, o fac mai variată, mai capabilă de a exprima cît mai multe nuanțe de gîndire și de sentiment. Marii noștri scriitori au știut să se folosească cu măiestrie de tezaurul neprețuit al graiurilor noastre populare. Dintre scriitorii de astăzi un exemplu vrednic de urmat în această privință ne oferă maestrul Mihail Sadoveanu.

Graiurile locale dispar după ce vor fi făcut un prețios serviciu limbii naționale. De aceea, pînă mai dăinuiesc, e nevoie să fie notate cît mai fidel și mai complet, pentru a fi păstrate pentru generațiile viitoare de cercetători. Studiul graiurilor teritoriale oferă material foarte important pentru istoria limbii unui popor, deoarece în ele s-au păstrat în multe cazuri fenomene dispărute din limba literară națională. Datele oferite de documentele scrise în multe cazuri sînt confirmate și completate de cele oferite de graiurile teritoriale actuale.

Să dăm cîteva exemple din graiurile noastre. Multe forme atestate în cele mai vechi documente romînești scrise se regăsesc în graiurile vîi de astăzi. Astfel rostirea ca *dz* a lui *z* în anumite cuvinte (*dzic*, *dzece*, *budză*), păstrarea lui *n* intervocalic netrecut la *i* (*viine* « vie », *clane* « clae », *călcîn* « călcii »), păstrarea înmuierii lui *r* final în anumite cuvinte (*amnarⁱ*, *un morarⁱ*, *un învățătorⁱ*, *eu morⁱ*), păstrarea rotunjirii consoanelor finale în anumite poziții (*cap^u* *om^u*, *morar^{iu}*, *învățător^{iu}*, *omul^u*, forme scrise în textele vechi cu un *u* sau *iu* chirilic final), păstrarea formei vechi de plural a substantivului *mînă* (două *mîn*, *mîn^u* sau chiar *mînu*), păstrarea formelor vechi ale perfectului simplu

¹ « Voprosi iazikoznaniia », 1952, nr. 1, p. 90.

(*dzîş* « zisei », *spuş* « spusei », *trimiş* « trimisei », *deş* « detei », *noi văzum* « văzurăm », *voi văzut* « voi văzurăți » etc. etc.).

Este aşadar o sarcină de cea mai mare importanță a lingviștilor noștri de a nota și a studia graiurile populare românești și ale minorităților naționale de pe teritoriul patriei noastre.

Dialectologia a luat ființă la începutul secolului al XIX-lea. Pînă atunci fenomenele dialectale erau considerate ca greșeli de care nu merită să te ocupi decît pentru a ști să le eviți. (Țin să remarc că, din punctul de vedere al normelor limbii literare, ale limbii comune naționale, dialectismele sînt într-adevăr greșeli).

La începutul secolului al XIX-lea, cînd se trezește tot mai mult interesul pentru viața poporului și pentru creațiile lui artistice, dialectologia apare ca o anexă a etnografiei. Etnografii au început să noteze numele dialectale ale diferitelor obiecte etnografice, ale diferitelor datini, iar folcloriștii au notat literatura orală populară în dialect. Nici astăzi dialectologia nu este cu totul ruptă de etnografie și folclor. Dialectologul trebuie să cerceteze la fiecare pas cuvintele în strînsă legătură cu lucrurile pe care le desemnează și graiul dialectal în numeroasele și minunatele creații literare ale poporului. Dar dialectologul de azi este în primul rînd un lingvist și numai în al doilea rînd un etnograf și un folclorist.

Neogramaticii, lingviștii care aparțineau curentului dominant în lingvistică în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, au fost primii care au adunat și folosit sistematic ca lingviști datele dialectologiei în cercetările lor comparativ-istorice asupra limbilor. Dialectologia oferă comparatistului un material extraordinar de bogat și de prețios care îi servește la studiul istoriei unei limbi. Neogramaticii concepeau însă într-un mod greșit, metafizic dialectele, ca unități închise, izolate, cu granițe absolut precise.

Concepția aceasta eronată despre dialecte a fost înlăturată printr-o nouă disciplină lingvistică: geografia lingvistică. Pe cînd înainte dialectele erau studiate în monografiile tratînd despre un grai sau despre un grup de graiuri, geografia lingvistică redă realitatea dialectală a unui întreg teritoriu lingvistic, prezentînd fenomenele dialectale pe numeroase hărți grupate în atlase lingvistice (sau atlase dialectale), fiecare hartă arătînd răspîndirea pe teren pe cît se poate a unui singur fenomen lingvistic (de exemplu cum se rostește cuvîntul *mîine*: *mîine*, *mîne*, *mîni*, *mîini*, *mîn'*; prin ce cuvînt se exprimă noțiunea de *zăpadă*: *zăpadă*, *omăt*, *nea*, *neauă*; care e forma mai-mult-ca-perfectului la pers. I pl. de la verbul *a ara*: *arase*, *araserăm*, *arasăm*, *arasărăm*, *arase*„, *am fost arat*, *am fost arată* etc.).

Pentru a putea întocmi astfel de hărți lingvistice (dialectale) e nevoie să se întreprindă o vastă anchetă dialectală a teritoriului limbii respective. Cu o

listă de întrebări dinainte stabilită și cu o metodă unitară de a pune întrebările, se obțin din cât mai multe localități, distribuite egal pe teritoriul limbii studiate, formele dialectale notate cât mai fidel fonetic. Astfel pentru noțiunea de *zăpadă* se va întreba, de la unul sau mai mulți localnici, cum ziceți în graiul din satul dv. *zăpadă* sau cum îi zice în graiul din satul dv. la aceea ce cade iarna din nori în loc de ploaie și se așază pe cîmpii și pe acoperișuri, acoperindu-le cu un strat alb. (Țin să remarc că metoda din urmă, de a întreba indirect fără a rosti cuvîntul *zăpadă*, trebuie preferată metodei întrebării directe, deoarece nu influențează pe informator, care, auzind cuvîntul *zăpadă*, ar putea să-l repete fără să dea adevărata formă locală).

Răspunsurile primite de pe întreg teritoriul studiat sînt trecute apoi pe hărți, fie scriind alături de localitatea respectivă forma obținută, fie indicînd-o printr-un semn sau printr-o culoare. Atlasele lingvistice, conținînd cîteva zeci, cîteva sute sau cîteva mii de hărți dialectale, au început să fie întocmite la începutul secolului al XX-lea. Țara noastră este una dintre întiile țări care a avut un atlas lingvistic, pe acela întocmit de Gustav Weigand, în care este reprezentată pe hărți răspîndirea pe teren a principalelor particularități fonetice ale graiurilor romînești.

Reprezentantul cel mai de seamă al geografiei lingvistice apusene este J. Gilliéron, care a întocmit «Atlasul lingvistic francez». Apariția acestui atlas, conținînd un bogat și prețios material dialectal, și studiile de geografie lingvistică făcute de Gilliéron pe baza acestui material au contribuit în foarte mare măsură la înlăturarea erorilor neogramaticilor. Combătînd foarte just concepția greșită a neogramaticilor despre dialect ca o unitate închisă, izolată, avînd granițe fixe, și aplicarea mecanică de către neogramatici a legilor fonetice, Gilliéron cade în exagerarea contrară, negînd existența dialectelor și deci a oricărei granițe dialectale și negînd existența legilor fonetice. Pentru Gilliéron numai cuvîntul are existență, el constituie singura realitate lingvistică. Fiecare cuvînt își are istoria sa proprie independentă de legile fonetice, care sînt ficțiuni create de lingviști.

Geografia lingvistică sovietică, care a dat pînă acuma două mari atlase dialectale, al graiurilor rusești de la răsărit de Moscova și al graiurilor rusești de la nord-vest de Moscova și care are în diferite faze de elaborare o serie de atlase dialectale, între care și un atlas al graiurilor moldovenești din R. S. S. Moldovenească, a combătut cu succes tezele greșite ale lui Gilliéron.

Și dialectologia romînă poate aduce dovezi împotriva exagerărilor lui Gilliéron. Dacă dialectul bănățean nu e separat prin granițe precise de celelalte dialecte, ci prin zone, uneori foarte largi, intermediare, în care dispar treptat trăsăturile caracteristice ale dialectului bănățean și apar treptat trăsăturile caracteristice altor dialecte, de exemplu cel crișean sau cel oltean, poate oare cineva să nege existența acestui dialect (sau subdialect)? De asemenea se poate oare susține că forma bănățeană a cuvîntului *pace* nu e determinată de nici o

gularitate — cum s-ar zice în limba rusă закономерность — de nici o
știe că africăței *č* din limba literară îi corespunde în dialectul bănățean
țiva *š* (*paše*) nu numai în cuvîntul *pace*, ci în oricare alt cuvînt avînd afric
în limba literară și existînd în dialectul bănățean (*faše, dzîše, duše, se*
tan etc.). Nu este aceasta o « lege fonetică »?

Aceasta nu înseamnă însă că în rare cazuri cite un cuvînt nu-și poate av
oria lui proprie. Să aduc un exemplu tot din dialectul bănățean. Se știe că
nat s-a păstrat *Ń* intervocalic devenit în celelalte graiuri dacoromîne *ĭ* (*ci*
uie », *călcîŃ* « călcii », *copaŃe* « copai », *clae* « clai », *tu viŃ* « tu vii », *vi*
ie » etc.). Totuși în părțile nordice ale Banatului se rostește *viie* nu *vi*
cuvîntul acesta are deci o istorie a lui proprie, deosebită de aceea a celorlalt
vînte care au un *Ń* intervocalic. Această istorie am încercat s-o reconstituim
părțile nordice ale Banatului viile n-au existat mai de mult. Regiunea c
cea mai apropiată de nordul Banatului era pe atunci Podgoria Aradului
numită și astăzi prin viile sale. La nord de Mureș nu s-a păstrat însă
intervocalic, deci se rostește *vie* de cîteva secole, întocmai ca *clai*, *cuie* etc. Cei
te au plantat primele vii în nordul Banatului au adus butașii din viile de l
rd. de Mureș, unde au auzit rostirea *viie* pe care au adoptat-o. De ase
nea e sigur că și primii *vieri* din această parte a Banatului au fost origin
la nord de Mureș. Aceștia au adus cu ei rostirea *vie* care s-a răspîndit
rdul Banatului.

« Atlasul lingvistic român », pentru care am adunat material și din care
publicat două volume, precum și un volum de texte, a fost întocmit sub
ternica influență a tezelor lui Gilliéron. Aceasta se vede mai ales în felul cum
fost întocmite hărțile mari în care se dă materialul dialectal brut, notat într-o
nscriptie care redă foarte fine nuanțe de pronunțare. Hărțile nu conțin
tî minime încercări de interpretare din partea autorului. Hărțile mici,
orate conțin mai multe elemente de interpretare, dar totuși nu suficiente
comparație cu atlasele dialectale sovietice.

În primul volum al seriei noi a « Atlasului lingvistic român », la care se
rează acum — volumul al doilea e gata de tipar în cîteva săptămîni — vom
na exemplul atlaselor sovietice, prezentînd materialul dialectal în hărți care
constituie o interpretare sistematică a acestui material clasificat după proble
e de fonetică, de gramatică și de lexic pe care le pune. -

O lipsă a « Atlasului lingvistic român » e aceea că el redă graiul a prea puține
lități, vreo 360, așa că rețeaua punctelor anchetate e foarte rară. În țara
stră sînt mai mult de 10.000 de localități, orașe, comune, sate și cătune.
rte multe particularități dialectale au putut să rămînă neșemnalate pe hărți,
arece ele se întîlnesc tocmai în localitățile nevizitate de anchetatori.

cu toate lipsurile « Atlasului lingvistic român » — lipsuri care în parte sînd îndreptate, cum am spus mai înainte — publicarea materialului științific pe care-l conține trebuie continuată. Lingvistul sovietic S. V. Bernștein scris despre « Atlasul lingvistic român » că acum « se poate afirma că convingerea că fără datele acestui atlas nu se poate crea o istorie științifică a limbii române »¹. După Bernștein atlasul nostru are o mare însemnătate întru studiul elementelor slave ale limbii române, deoarece arată răspunderea teren a acestor elemente. Materialul « Atlasului lingvistic român » prezintă după Bernștein, un mare interes pentru studiul relațiilor etnice și lingvistice ruse-române.

Un lucru trebuie însă subliniat cu toată insistența. Materialul « Atlasului lingvistic român » e un material istoric. El nu redă starea de astăzi a graiului românesc, ci cea dintre anii 1929—1939. De aceea să nu căutăm în « Atlasul lingvistic român » cuvinte pentru noțiunile și realitățile sociale, politice și economice după eliberarea de sub jugul fascist. Să considerăm și să folosim așadar materialul « Atlasului lingvistic român » din această perspectivă istorică. Considerațiile de mai înainte ne pun însă în față problema întreprinderii unei noi și viitoare anchete dialectale în vederea întocmirii unui nou atlas lingvistic al R.P.R., care să fie reprezentate toate graiurile populare din patria noastră, nu numai cele românești. Ținînd seamă de experiența vechiului nostru atlas și de exemplul atlaselor dialectale sovietice, Atlasul lingvistic al R.P.R., proiectat de institutele noastre de lingvistică, va putea să fie elaborat la un nivel științific care să fie în concordanță cu cerințele mării epoci a construirii socialismului.

¹ « Biulleten dialektologhiceskogo sektora Instituta russkogo iazika ». Moscova-Leningrad, 1948, ed. III, p. 97.

